

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן **יואל טייטלבוים** זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

סעודה שלישית פרשת

וישב תשט"ז

בענין עשיית מצות בהצנע לבת או בפרסום

- למען הציל אתו מידם להשיבו אל אביו • נר חנוכה מצוה להניחו מבחוץ •
- הדודאים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים • קשה להנצל מבעל בחירה •
- ונשמרתם מאד לנפשתיכם: חיוב שמירת הגוף • והצנע לבת עם אלקיך •
- דניאל בגוב אריות ניצל ע"י נס • העיקר להתבונן איך הוא טובת המצוה •
- 'במצותיו' חפץ מאד, ולא בשכר מצותיו • מצוה שבסתר הוא נקיה יותר •
- אין חיה שולטת באדם אלא אם כן נדמה לו כבהמה •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ט לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת לשון קדשו
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040
קונטרס 81

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (בארץ ישראל) **1-718-298-4641**

(פון אייראפע 072-3333419-972+)

צו הערן די תורה ס"ג וישב תשט"ו

דרוקט: # → 915 → 1 → 16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

קלאָר (9 מינוט)
☆☆☆☆☆

לע"נ הרבני החסיד, אשר מסר נפשו להמשיך דרך אבותינו בלי שום פשרות
מוה"ר נפתלי בן מוה"ר יקותיאל יהודה ע"ה אינדיג
היה דבוק ומקושר בכל נימי נפשו במרן רביה"ק ז"ע
נפטר ביום כ"א בסלו תשכ"ה לפ"ק

קושיית ודיוקים בענין ראובן שהציל את יוסף

א

במדרש: אילו היה יודע ראובן שהכתוב יכתוב עליו למען הציל אתו מידם, על כתיפו היה מוליכו לבית אביו [וישמע^א ראובן ויצלהו מידם וגו' ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אתו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו למען הציל אתו מידם להשיבו אל אביו וגו' והבור רק אין בו מים]. [ובמדרש]^ב ללמדך ווי ווייט מ'ברויך זהיר זיין בעשיית מצוה, אילו היה יודע ראובן שהכתוב יכתוב עליו למען הציל אתו מידם להשיבו אל אביו, על כתיפו היה מוליכו לבית אביו.

ב

קושיא א

והוא פלא, וכי ראובן היה מבקש כבוד וגדולה שיפרסמו אותו

א) לכאורה איז דאך א פלא, עפעס ראובן האָט געטון פאַר 'דעם' כדי מ'זאל אים 'באַשרייבן'?. ס'איז אַ חידוש [לומר אז] ווען ראובן העט גיווען געוואוסט העט ער גיווען אים געטראָגן [על כתיפו].

ג

קושיא ב

ותו קשה, דממה נפשך, אם כוונת המדרש שמחמת עצם ההצלה טוב יותר להוליכו על כתיפו לבית אביו, למה באמת לא עשה כן, ומה שייכות לזה עם הפרסום בתורה.

ב) [ועוד קשה] ממה נפשך, [הן אם נימא דכוונת המדרש דבהולכה על כתיפו לבית אביו יש בו תועלת לענין עצם ההצלה, והן אם נימא דהכוונה שיש בזה תועלת לענין פרסום שמו, אינו מובן דברי המדרש. דאם נימא] אַז ער האָט אַ שיטה [דלהוליקו] "על כתיפו" אַז ס'איז בעסער [עבור עצם ההצלה וקיום המצוה, אם כן קשה] פאַרוואָס האָט ער עס נישט אַזוי געטון [מאילוי, אף כשלא ידע שיהא נכתב בתורה, דבודאי רצה לעשות המצוה בשלימות].

ואם יצויר שכונת המדרש שהיה עושה כן עבור הפרסום והכבוד, אם כן קשה דהלא בלאו הכי אף עתה כשלא הוליכו לאביו, כתבה עליו התורה למען הציל אותו מידם "להשיבו אל אביו", וא"כ למה נימא דאילו היה יודע מזה היה מוליכו לאביו, והלא נתפרסם למובה גם בלא זה

און דערנאָך [אם אין המדובר שהיה לו לעשות כן מחמת עצם ההצלה, רק מחמת הפירסום, אם כן קשה], אַז דער פסוק שרייבט 'סיי ווי סיי' אויף אים [אפילו עתה כשלמעשה לא הוליכו לבית אביו, אם כן אפילו לו יצויר] ווען ער זאל עס וועגן 'דעם' טוהן [עבור הפירסום והכבוד, אמנם הלא] מ'שרייבט דאָך אַזוי [אויך], מ'האָט דאָך 'אַזוי אויך' געשריבן למען הציל אתו וגו' להשיבו אל אביו, האָט דאָך שוין נישט אויסגעפעלט [להוליכו על כתיפו], פונקט פאַרקערט, אַז מ'האָט דאָך 'אַזוי אויך' אויפגעשריבן דער פסוק [און] מעיד

* חסר משהו על הרעקארדינג.

וראו לציון, כי באותה שנה תשט"ו חל יום א' דחנוכה ביום ב' מקץ, ובשעת אמירת דרוש זה במוצש"ק וישב, היה ליל כניסת ערב חנוכה, ויסד רבינו את הדרוש בענין חנוכה כהכנה לקראת ימי חנוכה. [ונאגב ראוי להעיר, כי רבינו מקצר מאוד בדרוש זה שלא כדרכו, והוא מן התורות הקצרות ביותר, וכפי הנראה לכאורה הוא משום שאו במוצש"ק וישב תשט"ו התקיימה המסיבה הגדולה השנתית להחזקת המוסדות, ועדיין היה זה בשנים הראשונים של המסיבות, ועל כן קיצר בסעודה שלישית כדי שיהיה פנאי בריווח עבור המלוה מלכה, ושם בהמלוה מלכה אכן האריך רבינו בדרוש ארוך על פרשת השבוע, ונדפס בחידושי תורה למסיבות ובקונטרס דברות קודש לדינערס].

^ב ברות רבה (ה, ו): א"ר יצחק בר מריון, בא הכתוב ללמדך שאם אדם עושה מצוה יצטננה בלבב שלם, שאילו היה ראובן יודע שהקב"ה מכתוב עליו וישמע ראובן ויצלהו מידם, "בכתפו" היה מוליכו אצל אביו. - וכענין זה הוא בויקרא רבה (לד, ח) ובילקוט שמעוני (וישב רמז קמא).

געווען אויף אים [דכוונתו היה] "לְהָשִׁיבוּ אֶל אָבִיו", [אם כן למה אילו היה יודע מזה היה מוליכו על כתיפו אל אביו, והלא נתפרסם לטובה גם בלא זה, דעל זה היה כוונתו].
אלא ווידעראום [צריך לומר] ווייל "פֶּאֶר די מצוה אַליין" איז אַזוי בעסער [כשמוליכו על כתיפו], איז דאָך עס טאַקע אַ קשיא [כנ"ל], נר פֶּאַררוואָס האָט ער טאַקע נישט אַזוי געטון?

ד

קושיא ג

להבין המדרש פליאה, שמקשר ענין הצלת יוסף עם מצות נר חנוכה

(ג) דער מדרש זאָגט³ [על הפסוק (שה"ש ז, יד)] הַדּוֹדָאִים נָתַנוּ רֵיחַ, זה "ראובן" שהציל את יוסף. וְעַל פְּתָחֵינוּ כָּל מְגִדִּים (שם), זה "נר חנוכה" שמצוה להניחו בפתח [ביתו מבחוץ], מ'דאַרף עס צינדן אויף 'די גאַס'. [וצריך ביאור להבין השייכות מזה לזה].

ה

ישוב הקישיות

הקדמה לישוב קושיא א-ב (עד אחר אות טו)

המפרשים הקשו למה הכתוב מכנה השלכת יוסף אל הבור בשם "הצלה", והלא היה שם מקום סכנה של נחשים ועקרים דאָס ענין דערפון [לבאר הקשיות וענין הצלת יוסף].
יש לומר בהקדם וואָס זיי פרעגן דאָך אַלע די קשיא, וואָס פֶּאַר אַ "הצלה" איז דעם [במה שאמר ראובן להשליך את יוסף להבור, כמו שהכתוב מעיד עליו] "וְיִצְלֶהוּ" מִיָּדָם. [והלא דרשו חז"ל (שבת כב.) וְהַבּוֹר רַק אֵין בוּ מַיִם אבל נחשים ועקרים יש בו, ונמצא] ער האָט אים געהייסן אַריינארפֿן צווישן נחשים ועקרים, [ואיך יקרא לזה הצלה?]

ו

אבל דוע תירון הוודר הק' והאור החיים הק', דההצלה היתה במה שהצילו מידי בעלי בחירה, שמהם קשה יותר להנצל, משא"כ בבעלי חיים שאינם מוזקים רק לאדם שיש לו אויה פנם בהנפש

מילא ס'איז ידוע דעס וואָס ס'שטייט [התירון על זה], דעס וואָס דער זוהר הקדוש זאָגט⁴ און דער אור החיים הקדוש⁵, [דההצלה היתה] ווייל פון אַ "בעל בחירה" [קשה

³ הוא מדרש פליאה המובא בכמה ספרים. ובדרשות חתם סופר (ח"א סד: ד"ה במדרש) מביאו בשם "שמעתי". ובהערות מציינין שם המו"ל שבספר לקוטי חבר בן חיים (חלק א' פרשת וישב) מזכיר המדרש בשם רבו החתם ספר ומוסיף "לא זכיתי למצוא המדרש הזה עד עתה". ובילקוט אליעזר (ערך חנוכה אות כו) כתב שמובא המדרש בהמפרש זרע אברהם על המד"ר פרשת וישב [בשם מדרש חזיון], וכן מובא בחוט המשולש (פרשת וישב) ועוד בכמה ספרים שמייחסים מקורו לבעל זרע אברהם שהביא מדרש זה.

⁴ בוהר הקדוש (בפרשתן קפה): רבי יצחק אָמר, אי נַחֲשִׁין וְעַקְרִין הָיוּ בֵּיהּ, אֲמַאי כְּתִיב בְּרָאוּבֵן לְמַעַן הִצִּיל אוֹתוֹ מִיָּדָם לְהָשִׁיבוּ אֶל אָבִיו. וְכִי לֹא חִיֵּשׁ רָאוּבֵן לְהָאֵי דְהָא אֵינִין נַחֲשִׁין וְעַקְרִין יִנְקֻן לֵיהּ, [וְאִיךְ אָמַר [הכתוב] לְהָשִׁיבוּ אֶל אָבִיו, וְכְתִיב לְמַעַן הִצִּיל אוֹתוֹ. אֲלֵא חֲמָא רָאוּבֵן דְּנִזְקָא אֲשֶׁתַּחַב בִּידֵיהּ דְּאָחוּי, בְּגִין דִּידַע כְּמָה שְׁנָאִין לֵיהּ וְנִרְעִיתָא דִּלְהוֹן לְקַטְלָא לֵיהּ. אָמַר רָאוּבֵן, טֵב לְמַנְפֵּל לֵיהּ לִגּו גּוּבָא דְנַחֲשִׁין וְעַקְרִין, וְלֹא יִתְמַסֵּר בִּידָא דְשְׁנָאִין דְּלֹא מִרְחָמֵי עֲלֵיהּ וכו'. בְּגִין דְּהָקָא אַתָּר דְנַחֲשִׁים וְעַקְרִים, אִי אִיהוּ צִדְקָא, קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יִרְחִישׁ לֵיהּ נִסָּא. וְלִזְמִינִן דְּזָכוּ דְּאָבְהָן מְסִיעֵין לֵיהּ לְבָר נֶשׁ, וְיִשְׁתְּזִיב מְנִייהוּ. אָבֵל כִּינִן דִּיתְמַסֵּר בִּידָא דְשְׁנָאִין, זְעִירִין אֵינִין דִּיקְלִין לְאִשְׁתְּזָבָא. וּבְגִין כֵּן אָמַר, לְמַעַן הִצִּיל אוֹתוֹ מִיָּדָם. מִיָּדָם דִּיקָא, וְלֹא כְּתִיב לְמַעַן הִצִּיל אוֹתוֹ וְתוֹ לֹא. אֲלֵא אָמַר רָאוּבֵן, יִשְׁתְּזִיב מִן דִּיִּיהוּ, וְאִי יָמוּת בְּגוּבָא יָמוּת. וּבְגִין כֵּן כְּתִיב וְיִשְׁמַע רָאוּבֵן "וְיִצְלֶהוּ" מִיָּדָם. [ובתרגום לשון הקודש: רבי יצחק אָמר, אִם נַחֲשִׁים וְעַקְרִים הִיוּ בְּתוֹכִי, לְמָה כְּתוּב בְּרָאוּבֵן לְמַעַן הִצִּיל אוֹתוֹ מִיָּדָם לְהָשִׁיבוּ אֶל אָבִיו, וְכִי לֹא חִשַּׁשׁ רָאוּבֵן לִזֶּה שְׁאוֹתָן נַחֲשִׁים וְעַקְרִים יִזְקוּ אוֹתוֹ, וְאִיךְ אָמַר הַכְּתוּב לְהָשִׁיבוּ אֶל אָבִיו, וְכְתוּב לְמַעַן הִצִּיל אוֹתוֹ? אֲלֵא שְׂרָא רָאוּבֵן שְׁהִנֹּק מְצוּי בִּידֵי אָחוּי, מִשּׁוּם שִׁידַע עַד כְּמָה הֵם שְׁנָאִים אוֹתוֹ וּרְצוֹנָם לְהָרוּג אוֹתוֹ. אָמַר רָאוּבֵן, טוֹב לְהַפִּיל אוֹתוֹ לְתוֹךְ הַבּוֹר שֶׁל נַחֲשִׁים וְעַקְרִים וְלֹא יוֹמַסֵּר בִּידֵי שְׁנָאִין שְׁאִין מִרְחָמִים עֲלָיו וכו'. מִשּׁוּם שְׁכָאן בְּמָקוֹם הַנַּחֲשִׁים וְעַקְרִים, אִם הוּא צָדִיק, הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יַעֲשֶׂה לוֹ נֶס, וְלַפְעָמַיִם שֹׁכְתוֹת אֲבוֹת מְסִיעִים לָאָדָם, וַיִּנְצַל מֵהֶם. אֲבָל כִּינִן שְׁנָאִין בִּידֵי שְׁנָאִין, מַעֲטִים הֵם שִׁכּוּלִים לְהַנְצִל. וּמִשּׁוּם כֵּן אָמַר לְמַעַן הִצִּיל אוֹתוֹ מִיָּדָם, מִיָּדָם דּוּקָא, וְלֹא כְּתוּב לְמַעַן הִצִּיל אוֹתוֹ וְלֹא יוֹתֵר. אֲלֵא אָמַר רָאוּבֵן, יִנְצַל מִיָּדָם, וְנֶאֱמַר כֵּן בְּתוֹךְ בְּרָאוּבֵן וְיִשְׁמַע רָאוּבֵן וְיִצְלֶהוּ מִיָּדָם].

להינצל, יותר מן בעלי חיים, און דער עיקר [ההצלה] איז פון א "בעל בחירה" ניצול צו ווערן, "נחשים ועקרבים" זענען נישט קיין בעלי בחירה, זיי טוען נישט [שום היזק] נאָר אַז ס'איז דאָ אַ פֿגם' אויפֿן מענטש, [ונכמו שאמרו רז"ל] אין החיה שולטת באדם אלא אם כן נדמה לו כבהמה, אָבער פון אַ "בעל בחירה" איז שווערער ניצול צו ווערן, [ונכלשון הזהר הקדוש] זַעִירִין אֵינֶנּוּ [דִּבְכֵּלִין לְאַשְׁתָּבָא].

[וזאת היתה כוונת ראיובן], ער האָט אים געוואָלט 'מציל' זיין פון "בעלי בחירה" [שהם שאר השבטים שדנהו למחוייב מיתה, ולכן נקרא זה שפיר בשם "הצלה"].

ז

אבל לכאורה עדיין לא מתורץ בזה בשלימות, דסוף סוף בור של נחשים ועקרבים הוא מקום סכנה, וקשה להנצל בדרך הטבע, והנכנס לשם הוא עובר על אזהרת וְנִשְׁמַרְתֶּם מֵאֵד לֹא תִּשְׁכַּחְתֶּם, והיה לו לחוש שיוזק יוסף אָבער אַף עַל פִּי כֵן, איז אַלץ נאָכנישט פאַרענטפערט בשלימות.

[דהלא] ס'איז דאָך' אַ סכנה אַז מ'פאלט אַריין צווישן נחשים ועקרבים (יבמות קכא.), מ'איז זיך דאָך' מחוייב צו היטן [גם מסכנת בעלי חיים], מ'איז דאָך' עובר אויף וְנִשְׁמַרְתֶּם [מאד] לְנַפְשֵׁיכֶם' (ואתחנן ד, טו) ווער ס'איז זיך מסכן בנפשו.

ס'איז טאקע אמת [שלצדיק גמור לא תאונה שום רעה, ואין לבעלי חיים המזיקים רשות לפגוע בו], אָבער קען זיין [שאינו במדרגה זו, והגם כין אפשר איז ער נאָכנישט 'מחוייב מיתה', דעסטוועגן] [שמא אינו צדיק גמור ואינו ראוי לנס ואם כן] ס'איז דאָך' אַ סכנה [שיוכל לזוזק מהנחשים ועקרבים, כין אפילו פאַר אַ פֿגם' [קל], אַז מ'איז נישט אַזוי 'אויסגעהאַרעוועט' אַז נחשים ועקרבים זאָלן נישט קיין שליטה האָבן נאָז כבר יש להם רשות להזיקו, אף שהם אינם בעלי בחירה, ואף שאין האדם בר חיוב מיתה].

ח

והראיה דגם להנצל מבעלי חיים הוא רק בדרך נס, שמצינו בהצלת דניאל מגוב אריות, שזה נחשב בין "הנסים" מ'זעט ביי דניאל בגוב אַרְיֹת", ער איז ניצול געוואָרן מגוב אַרְיֹת^ט, איז דאָך' עס געווען איינס פון די "נסים" אויסגערעכנט^י.

^ה באור החיים הקדוש (בפרשת לו, כא): וַיִּצְלַח מִיָּדָם. פירוש, לפי שהאדם בעל בחירה ורצון, ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה, מה שאין כן חיות רעות לא יעגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים, והוא אומרו וַיִּצְלַחוּ מִיָּדָם, פירוש מיד 'הבחייר' - ועיין עוד בדבריו בפרשת מקץ (מכ, כב).

^י בגמרא (סנהדרין לח:): אמר רמי בר חמא, אין חיה רעה שולטת באדם אלא אם כן נדמה לו כבהמה, שנאמר נִמְשַׁל כְּבַהֲמֹת נִדְמוּ (תהלים מט, יג). - וכתב המהרש"א (שם): מכפל לשון נִמְשַׁל וְנִדְמוּ דרש, "נִמְשַׁל" מלשון "ממשלה", ונר"ן נמשל גו"ן הנפעל, שהאדם נמשל וְנִשְׁלַט מחיה רעה ששולטת ומושלת עליו, לפי שכבהמות נדמו בעיני החיה. והוא מבואר, שכל זמן שיש לו צורת אדם, נאמר (נח ט, ב) וּמִדְרָאֵם וְחִתִּים יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ וגו', כפירוש רש"י בחומש, ומשאבד לו צורה זו ונדמה לבהמה, שולט בו החיה כמו בבהמה.

^י כדאיתא בגמרא (ברכות לב:): תנו רבנן, מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך, בא הגמון אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום, המתין לו עד שסיים תפלתו, לאחר שסיים תפלתו אמר לו, ריקא, והלא כתוב בתורתכם (ואתחנן ד, ט) וְכָל הַשְּׂמֵר לָךְ וְשִׁמְר נִפְשֶׁךָ, וכתב (שם פסוק טו) וְנִשְׁמַרְתֶּם מֵאֵד לֹא תִּשְׁכַּחְתֶּם וכו'. - וכתב במהרש"א דאף שהפסוק לא מיייר משמירת הגוף רק לשמור נפשו מעבודה זרה, מכל מקום למדין מזה גם על שמירת הנפש מסכנה, וכמו שמצינו כעין זה (בשבויעות ל): שילפינן עוד מפסוק זה אזהרה למקלל את עצמו.

וכן פסק הרמב"ם (הלכות רוצח ושמירת הנפש יא, ד) וז"ל, כל מכשול שיש בו סכנת נפשות, מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה, שנאמר הִשְׁמֵר לָךְ וְשִׁמְר נִפְשֶׁךָ, ואם לא הסיר, והניח המכשולות המביאין לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועבר על לא תשים דמים. וכן נפסק בשולחן ערוך (חושן משפט תכז, ח). ולענין הצלת נפש חבירו, פסק המחבר (חור"מ תכז, א) דמי שיוכל להציל את חבירו מסכנה ואינו עושה כן עובר על לא תצמד על דם רֵעֶךָ (ויקרא יט, טז).

^ה הלשון "דניאל בגוב אריות" הוא מנוסח סוף ההליחות, מי שַׁעֲנָה "לְדַנְיָאל בְּגֹב הָאֲרִיֹּת" הוא יַעֲנֶנּוּ. והלשון "גוב אריות" [ופירושו: לייבן גרוב] הוא מלשון הפסוק בדניאל (ה, ח).

ט

[ונמצא כי] אַז מ'ווערט ניצול פון 'דעם' [מבעלי חיים מסוכנים] איז דעך עס דאָך אַ "נס". [אין] אַז ס'איז אַ נס איז דאָך עס נישט קיין דרך הטבע.

י

טאַקע אמת ביי אַ גרויסער צדיק האָט נישט קיין שליטה [הבעלי חיים], - אַזוי ווי ס'איז געווען טאַקע [למעשה] ביי יוסף הצדיק [שלא הזיקוהו], - אָבער אפילו אַז מ'איז נישט 'אַזוי גרויס', איז מען אויך נאָכנישט שוין רחמנא ליצולן מדין [א] מחויב מיתה, און מ'טאָר אים נאָכנישט וואָרפן צווישן נחשים ועקרבים. ס'איז נאָך אַלץ אַ פלא [להבין כוונת ראובן בהצלת יוסף בזה].

יא

אלא מאי צ"ל וידע ראובן בבירור שיוסף הצדיק אין בו פגם, ובודאי ינצל משם אף בדרך נס נאָר אָבער וואָס'זשע דען, ראובן האָט געוואוסט [שיוסף הוא צדיק גמור בלא שום פגם, וידע כי בודאי ינצל אף בדרך נס, אַזוי] מוז דאָך זיין [אַז] ער האָט אים 'געקענט' און ער האָט געוואוסט זיין 'גרויס צדיקות', ער האָט געוואוסט אַז 'די' [הנחשים ועקרבים] וועלן נישט שולט זיין. [ועל כן היה בזה הצלה במה שהצילו מידי השבטים שהם בעלי בחירה, דשם קשה יותר להנצל, אף לצדיק שאין בו פגם].

יב

אבל אכתי יוקשה דהיה לומר בפירוש להשבטים שהוא צדיק ושולחנו לבית אביו, ובודאי היה מועיל זה להצילו, ולמה הצילו בדרך ערמה ותחבולה

נאָר [לפי זה] אַז ער האָט ווידער געוואוסט [שיוסף הוא צדיק בלא פגם]^א, יוקשה לאידך גיסא, וואָס האָט ער דאָס געדאַרפט האָבן [כל 'הטורח' הזה להטילו בהבור ולהצילו משם, ולעשות הכל בדרך 'ערמה' ותחבולה], ער האָט געקאָנט 'פֿשוט פֿשט' ער זאָל אים מציל זיין [באופן גלוי לעין כל, להשיבו אל אביו על כתיפן]. און ער וואָלט געקאָנט 'זאָגן' [להשבטים] מ'זאל אים [מציל זיין, באופן אַז] מ'זאָל אים 'נישט וואָרפן' אין קיין [בחינת] גוב אריות [דהיינו לבור נחשים ועקרבים]^ב, וואָס האָט ער געהייסן עפעס [מ'זאל אים] אַריינװאָרפן.

יג

אמנם כך הוא מרת הצדיקים, שמסתירין את מעשיהם כל מה דאפשר, ועובדין את ה' בהצנע לכת, ואינם רוצים מזה שום הנאה וכבוד בזה העולם

נאָר וואָס'זשע דען, צדיקים וואָס דינען דעם אייבערשטן באמת, זענען דאָך מקיים וְהַצְנַע לְכֶת עִם אֱלֹקֶיךָ (מִיכָה ו, ח), וְהַצְנַע לְכֶת, [דהיינו כי] אַזוי אַרום 'וואָס' ס'איז

^ט בספר דניאל (פרק ו) מספר הכתוב כי שרי הַיָּוֶשׁ חיפשו עצה להרוג את דניאל, וְיַעֲצוּ לַמֶּלֶךְ להוציא צו שאין לבקש שום דבר אלא ממנו, והעובר על זה ישליכו אותו לגוב אריות, והשרים הלכו למקום שהיה דניאל מתפלל לה', ותפסו אותו, והמלך צוה להשליכו לגוב האריות, והאריות לא עשו לו שום דבר וכמו שאמר דניאל להמלך (בפסוק כג) אֱלֹקֵי שְׁלַח מְלָאכָה, וסגר פֶּס אַרְיוֹתָא, וְלֹא חֲבַלְנִי וגו', וְאֵף קָדְמָךְ מְלָכָא חֲבֹלָה לֹא עָבַדְתָּ. ואז צוה המלך להשליך אותם שהסיתו נגד דניאל, ועד שלא הגיעו לארץ שלטו בהם האריות ולא נשאר מהם עצם שלם.

^י כי הנס הזה נעשה בליל התקדש חג פסח, כמבואר במדרש (שמו"ר יח, ט). והוא נחשב בין הנסים שאירעו בליל פסח הנזכרים בפיוט או רוב "סוסי" (לשבת הגדול וליל פסח), במה שאומרים שם: נושע מבור אַרְיוֹת פּוֹתֵר בַּעֲתוֹתֵי לַיְלָה. - וכן בפיוט מי שענה, שבסוף אמירת הסליחות, נחשב זה גם כן בין הנסים הגדולים שענו מן השמים (עיין לעיל הערה ח).

^א אם כן הרי הוא בודאי גם כן מאותן הזעירין שניצולין גם מידי בעלי בחירה (דברי יואל לחנוכה).

^ב כי הוא היה הבכור. ועיין בלשון רש"י כאן: לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ. רוח הקודש מעידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו [שהי' דעתו] שיבא הוא ויעלנו משם, אמר "אני בכור וגדול שבכולן, לא יתלה הסרחון אלא בי".

מעגליך [להסתיר מעשיו] - אַזוי איז דאָך די "מִדַּת הַצְדִּיקִים" - "וויפיל ס'איז מעגליך" ער זאל מִסְתִּיר מַעֲשָׂיו זיין מִבְּנֵי אָדָם אַז מ'זאל נישט וויסן זיין 'עבודה', מיט זיינע 'מצות', באהאלט ער זיך דאָך."

דאָס איז דאָך דער ענין פון "הַצָּנֵעַ לְכַת", דאָס איז 'ריינער', [א] מ'טוט נאָר לשם שמים, מ'וויל נישט [דערפון] נהנה זיין אויף 'דעם עולם'."

יד

וצדיקים גדולים אינם מביטים אפילו על שכן "עולם הבא", רק בלתי לה' לבדו לקיים מה שצוה הבורא און ניש בחינה גבוה מזה שאינו רוצה] ניטאַמאַל קיין "עולם הבא", די 'גאָר גרויסע' [צדיקים] וואָס זענען 'רעכט לשמָה' זוכן דאָך "גאָרנישט", זיי ווילן נאָר "די מצוה" האָבן^{טו}, [ועל דרך שאמרן] (ע"ז יט.) אַלְשֵׁרִי אִישׁ [נִרְאָ אֵת ה'] "בְּמִצְוֹתָיו" חָפֵץ מֵאֹד (תהלים קיב, א) ולא "בשכר" מצותיו, זיי זוכן דאָך נישט, זיי ווילן ניטאַמאַל [אפילו בשכר מצותיו].

^{טו} ו"ל רבינו בליל ה' דחנוכה תש"כ: דער נועם מגדים ברענגט (כפ' האזינו עה"פ ה' בדי ינחנו, בשם אביו), עין לא ראתה אֱלֹקִים וּזְלָתָהּ יַעֲשֶׂה לַמַּחֲבֵה לו' (ישעי' סד, ג), לעולם איז דאָך אַ גרויסע רבותא [וחשיבותא] גאָר אַז בּסֵתֶר אַז מ'דינט דעם אייבירשטען, האָט מען נישט אַזוי קיין פניות, אָבער בגלוי איז דאָך שווער מ'זאל ניצול ווערן פון פניות. זאָגט ער, אַזא איד וואָס ער האָפט צום אייבירשטען און ער וויל דינען דעם באַשעפּער אָן אַ שום פניות, איז ער אפילו ווען מ'איז בגלוי איז ער ביי דער זעלבער בחינה ווי גלייך ס'העט אים קיינער נישט געזען. זאָגט ער עין לא ראתה אֱלֹקִים וּזְלָתָהּ יַעֲשֶׂה לַמַּחֲבֵה לו', דער וואָס ער האָפט צום באַשעפּער איז אפילו ווען ער איז בגלוי [נמהא כאלו עין לא ראתה אותן], אַזוי שטייט אין נועם מגדים.

ועיין בישמח משה (פרשת נח, ד"ה בדורותיו) וז"ל: והנה לפי השקפה הראשונה העושה בסתר משוכת יותר מן העושה בגלוי, לפי שהעושה בסתר אינו עלול להתערב בו סיגים ממלאכת החונף, לכך "נוסח אשכנזי" הוא לעולם יהא אדם ירא שמים פסתר כבגלוי, אבל "נוסח ספרד" הוא לעולם יהא אדם ירא שמים פסתר ובגלוי, והוא נכון לענ"ד, דאס עושה בגלוי ובפרסום מעשים טובים כמו בסתר בלי מחשבת חזק, הוא המדריגה הגדולה שבגדולות' והוא 'העבודה האמיתית', בבסתר דבר כלל הוא להיות זך בלי סיג, אבל בפרסום ובגלוי דבר קשה מאוד הוא, ועל אופן זה היא חיוב עבודה שלא יעשוק ולא ינות מעבודתו יתברך, הן כשהוא לבדו ואין איש אתו, והן כשהוא בתוך רבוי עם, כי לא מראש בסתר דברתי, רק כל מה שיכול להיות בהצנע ולא יתוודע לבני אדם, יעשה בהצנע, כאמור והצנע לכת עם ה' אֱלֹקֶיךָ, ולא ישתדל להודיע מעשיו לבני אדם, כי זה מעצת החונף, אבל במה שלא יוכל להסתיר לא ימנע מהטוב משום זה, רק ידבק באהבתו ויכריח עצמו להיות כוונתו זכה לשמים, וכן מחוייבים אנחנו ללמוד תורה ברבים ולקדש שמו יתברך ברבים. (עיי"ש עוד).

^י ועיין עוד בדברי יואל לחנוכה (את ק), בענין מה שמצינו דמצד אחד יש מעלה בהצנע לכת, ומצד השני יש ענין לפרסם עושי מצוה (כמבאר בשו"ת הרשב"א ח"א סימן תקפא, והובא ברמ"א י"ד רמ"א). ועיין עוד שם שמבאר בזה ענין הצלת יוסף כאופן המבואר כאן בדרוש זה. ונאותו דרוש שבדברי יואל מקורו מג' תורות, דהיינו מדברי רבינו בכאן בס"ג וישב תשט"ו, בצירוף דבריו שבלי ל' דחנוכה תש"כ (ועיין לקמן הערה כ), ובצירוף דבריו מליל ה' דחנוכה שנת תר"צ בענין הא דמפרסמין עושי מצוה (נדפס גם בחידושי תורה למסיכות ח"א, ועיי"ש סוף עמוד תקט"ו).

^{טו} עיין בתהלים תפלה למשה (קאפיטל קמג, י. עה"פ למדני לעשות רצונך, בחינה ג) על הפסוק לְמַדְנִי לַעֲשׂוֹת רִצּוֹנְךָ כִּי אֲתָה אֱלֹקִי רוּחְךָ טוֹבָה נִתְחַנֵּי בְּאָרְךָ מִישׁוֹר, שמפרש על פי מה שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות ס:). בפסוק "באלקים" אֵלֵל דָּבָר "בה" אֵלֵל דָּבָר (תהלים נו, יא), היינו בין בחסד בין בדין. והנה אמרו החכמים שצריך עבודה הש"ת הוא שיהיה זה בחינה שגם אם ענוש יעשה בגיהנם על קיום המצוה, מכל מקום יעשה חשקוה גדול להשלים רצונו. והנה זה דבר קשה מאוד שיהיה, כיון שהוא אחד מ"ע" עקרים שהקב"ה משלם שכר טוב לעושי רצונו. רק שצריך לחשוב ולכוון 'שאני' עושה דבר זה גם על מנת שאסבול בגיהנם, רק רוּחְךָ טוֹבָה רוצה לומר רצונך הטוב נִתְחַנֵּי בְּאָרְךָ מִישׁוֹר לעולם הבא, ולא 'שאני' עושה כן על מנת שאירש עולם הבא. והיינו לְמַדְנִי לַעֲשׂוֹת רִצּוֹנְךָ כִּי אֲתָה "אֱלֹקִי", רוצה לומר אף אם אקבל עונשים שהם מדת הדין, עם כל זה ורוּחְךָ טוֹבָה, רוצה לומר שלא ישריש בלבו שאין שכר בנמצא ח"ו, דאם כן מכחיש עיקר גדול באותו פעם, רק שידמה כי רִצּוֹנְךָ נִתְחַנֵּי בְּאָרְךָ מִישׁוֹר לעולם הבא, ולא 'שאני' עושה משום זה, וזה צריך 'לימוד', שבלבו אמונת השכר ואף על פי כן עובד על מנת לקבל עונשי גיהנם, ודו"ק, עכ"ל.

ועיין בדברי רבינו בס"ג מוטות מסעי תשי"ג (לשון קדש כג-כה), ובסעודת פורים תשי"ט (אופן ג, לשון קדש ל-לה), מה שהפליג רבינו בגדול הבחינה של מדריגת הצדיקים בזה, ואין שיהשגח משה בעצמו היה במדריגה זו. ומכל מקום כאן לא מיירי רבינו דוקא מבחינה גבוהה כל כך שיעשה חשבון שיתרצה אף אלמלי ילך בגיהנם ולסבול עונשים על מצות ובגן עדן על עבירות, עכ"ז יעשה רק מצות ולא עבירות, אלא המדובר כאן בכוונה האמיתית של "לשמה", דכוונת ומטרת עשיית המצות אינו בשביל שום דבר, ואפילו עבור שכר עולם

טו

וכך היתה כוונת ראובן במה שהצילו באופן כזה, כדי שיהיה ההצלה בצנעה, להסתיר מעשיו מבני אדם איבערדעם קען טאָקע זיין, דאָס איז טאָקע געווען די כוונה [של ראובן, במה שבחר להצילו דייקא באופן כזה]. ער האָט געוואוסט [אַז] ער [ניסוף הצדיק] וועט 'אָזוי אויך' ניצול ווערן [אפילו כשיושלך לבור נחשים ועקרבים]. אָבער 'אָזוי' אַז ער וועט אים פירן אל אביו [על כתיפו], וועט דאָך עס זיין "בפרהסיא", וועט דאָך דאָס 'זען יעדערער' אַז ער האָט אים 'געוואָלט' 'מציל' זיין, [ולכן משום הצנע לכת] האָט ער אים געהייסן אַריינוואַרפן לנחשים ועקרבים, ממילא האָט ער געטון די מצוה "בצנעה", ווייסט מען דאָך נישט אַז ער האָט דאָס 'געמיינט' [להצילו ולהשיבו אל אביו, שהרי בפשטות הרי אדרבה השליכו למקום נחשים ועקרבים]. און ער וועט עס 'דאָך' האָבן דורכגעפירט [שיוסף יהא ניצול מן הסכנה].

איבערדעם האָט ער אים געהייסן ברענגן 'לנחשים ועקרבים', [ווייל] ווען ער פירט אים 'על כתיפו', העט דאָך 'יעדער' גיווען געזען און געוואוסט, העט עס געווען גיווען אַ מצוה 'בפרהסיא' אַז ער וואָלט אים געטראָגן 'על כתיפו' אל אביו, [ולכן] האָט ער עס געוואָלט 'באהאלטן', [ומשום זה] האָט ער אים געהייסן אַריינוואַרפן לנחשים ועקרבים.

טז

ישוב קושיא א-ב

ההשלכה לבור היתה רק כדי להסתיר מעשיו של ראובן, ואם היה יודע שבלאו הכי התורה תפרסם מעשיו בפרהסיא, אז לא היה לו שום צורך להשליכו לבור, והיה יכול להוליכו על כתיפו ליעקב

איבערדעם זאָגט ער [במדרש], ווען ער העט אָבער גיווען געוואוסט אַז די תורה הקדושה וועט אים סיי ווי סיי 'באַשרייבן', מ'וועט אויף אים מעיד זיין [שכוונתו היתה להצילו], ממילא איז ער דאָך שוין 'מפורסם' סיי ווי סיי, העט ער נישט גיווען 'געברויכט' דאָס צו האָבן [אַז] מ'זאָל אים אַריינוואַרפן לנחשים ועקרבים [כדי להסתיר הדבר], העט ער אים גיווען געפירט על כתיפו למפרע [=מעיקרא אָן].

יז

ועוד דאז היה רואה מזה שרצון הבורא הוא לפרסם הצלה זו,

ובכנען זה אין טוב להסתיר מעשיו רק יש לקיים רצון הבורא לעשות בפרהסיא ופירסום

[ועוד שהרי] אַז די תורה הקדושה איז אויף אים סיי ווי סיי מ'גלָה, זעט ער דאָך אַז דער "רצון הבורא ברוך הוא" איז [אַז] ס'זאָל זיין בְּאַתְגְּלִיָּא, אַז די תורה הקדושה שרייבט עס, נו זעט ער דאָך שוין אַז ס'איז אָזוי "דער רצון פון באַשעפער" געווען אַז ס'איז בְּאַתְגְּלִיָּא, ממילא אַז ס'איז דער "רצון" מ'זאָל עס טוהן בְּאַתְגְּלִיָּא, העט ער אָזוי גיווען געטון.

יח

[דהלא מה שהסתיר ההצלה, הוא רק ווייל] ער האָט געהאַט אַ חשבון [אַז] ס'איז בעסער ער זאָל עס טוהן "בהצנע" להסתיר את מעשיו, [ולכן חשב] ער זאָל אים אויף אַזאָ אופן מציל זיין, זאָל עס טאָקע זיין [באופן וואָס] מ'זאָל נישט וויסן ס'איז אַ "הצלה". אָבער אַז ס'איז 'סיי ווי סיי' אַז ס'איז שוין "בפרהסיא", העט ער עס געווען זיכער גיווען געטון. [ובפרט כי ע"ז רואה] אַז ס'איז אָזוי דער "רצון הבורא".

יט

ישוב קושיא ג

(עד אחר אות כח)

לפי האמור נשמע ממעשה ראובן, דאף שברך כלל טוב לעבוד את ה' בצנעה, מכל מקום לפעמים כשיש צורך בזה להמצוה, טוב יותר לעשות בפרהסיא

פון דאנעט איז געדרינגען, אַז אַמאַל איז פאַרהאַנגן, אַז כאַטשיג מ'דאַרף טוהן [בדרך כלל] אַלדינגס "בצנעה", טאָמער איז אָבער פאַר 'די מצוה' "אַזוי" בעסער, איז בעסער צו טון "בפרהסיא"^{טז}.

כ

די זעלבע געפון מיר ביי נר חנוכה. [כדיבאר לקמן מן אות כג].

כא

דאָס [ענין עשיית מצוה בפירסומא] געפינט מען דאָס ערשטע 'דאָ אַט' [אצל ראובן שהציל את יוסף], ער האָט דאָך געוואָלט ס'זאָל זיין 'בצנעה', און מ'האָט אים 'דאָך' מפרסם געווען, געפינט מען דאָס ערשטע מאָל אין די תורה הקדושה [ענין כזה], האָט מען דאָס געלערנט [להורות כן] כאַטשיג מ'דאַרף [בדרך כלל] צו טוהן אַלעס "בצנעה" [כדי] להסתיר מעשיו מבני אדם, אָבער ס'קומט אָבער צומאָל [=לפעמים, וואָס] מ'דאַרף טוהן "בפרהסיא".

כב

וכן מצינו בגמרא דיש דברים שדרכן לעשותן בפרהסיא

[ווי] די גמרא זאָגט (סוכה מט:) [מאי דכתיב (שיר השירים ז, ב) חֲמוּקֵי יִרְכִיךָ נִפְמוּ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמֶן, למה נמשלו דברי תורה כירך, לומר לך] מה ירך בסתר [אף דברי תורה בסתר וכו'] והלא דברים קל וחומר, ומה דברים שדרכן לעשות בפרהסיא [אמרה תורה הַצֵּנֶע לָכֶת, דברים שדרכן לעשותן בצנעה, על אחת כמה וכמה].

זעט מען דאָך ס'איז דאָ אַ חילוק, ס'איז דאָ גאָר מצות [שדרכן לעשות בפרהסיא], אַז ס'ברויך אַזוי צו זיין, טאָר מען נישט קוקן אויף דעם [על מה שרוצה להסתיר מעשיו מבני אדם, רק יעשותן בפרהסיא, אלא שעכ"ז אמרה תורה שגם דברים שדרכן לעשותן בפרהסיא יהיה כוונתו לשמים ובהצנע לכת, וכדברי הגמרא].

כג

ומזה יש ללמוד דבנר חנוכה שיש צורך לפרסם הנס, מצוה להניחו בפתח ביתו "מבחוץ", בפרהסיא ופירסום

פון דאנעט איז געדרינגען אַז נר חנוכה איז אַ מצוה [להניחו] ביים 'פתח' [בחוץ]^{יז}, משום פירסומא ניסא, מ'זאָל צינדן 'בפתח' [כדי] מ'זאָל עס זען אויף 'דער גאָס'.

^{טז} ועיין בדברי רבינו ליל שב"ק ויחי תשי"ג (נדפס בדברות קודש לשוכבי"ס כרך א) וז"ל: הנה נודע כי השפעה של מצוה גדולה מאד, דעל ידי עשיית מצוה כתיקונה נשפע השפעת קדושה גם לחבירו ולבני אדם זולתו, וכמו שכתב השל"ה הקדוש (עיין בשער האותיות אות פ') דמהאי טעמא אסרו חכמינו ז"ל כמה דברים משום "מראית עינים", משום דאם נדמה לחבירו שעושה עבירה יכול להשפיע זאת גם עליו לעשות כן, ומדה טובה מרובה דעל ידי עשיית מצוה ודבר טוב משפיעין השפעה לטובה גם לזולתו לעשות כמעשהו (עיין דברי יואל לסוכות אות קד). ומשום הכי אף על פי שיש מעלה יתירה למצוה כשעושין אותה בצניעות והצנע לכת, מכל מקום יש מעלה גם להיפך כשעושין אותה בפרהסיא, שעל ידי כן כבוד שמים מתרבה, דכמו שעבירה בפרהסיא רחמנא ליצולן חמור יותר משום חילול ה', כמו כן מצוה בפרהסיא יש לה מעלה יתירה שיש על ידי זה כבוד שמים.

^{יז} בגמרא (שבת כא:) תנו רבנן נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ וכו'. והטעם מבואר במפרשים דהוא משום פירסומי ניסא.

כד

ואף שיש לחשוב סברא דאולי ראוי יותר להדליק גם נר חנוכה בצנעא, וכמו שאמרו בגמרא דרבנן תורה ראוי להיות בסתר. [מ"מ תקנו חכמים במצוה זו לעשותו בפרהסיא משום פרסומי ניסא]

אפילו גאָר איינער וועט קלערן, ס'איז אפשר 'ליבער' מ'זאָל עס טוהן 'בחדרי חדרים, ער זאָל דינען דעם באַשעפער [בצנעה, אמרו חכמים דבנר חנוכה לא יעשה כן].

כה

והא ראייה [דיש סברא לעשות בצנעה, שהרי] מ'טאָר דאָך נישט, דאָרט ביי תורה הקדושה, ביי 'תורה' שטייט אז מ'זאָל נישט לערנען בשוקא, מ'האָט מקפיד געווען [שלא ללמוד בשווקים וברחובות, אלא בבתי מדרשים].

די גמרא זאָגט^י ביי רבי'ן מיט רבי חייא, [שרבי גזר שלא ילמדו לתלמידים בשוק, ודרש] חמוקי ירכיך, מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר. [ומה שנאמר] בְּרַחֲבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ [משלי א, כ] [הכוונה הוא רק דכל הלומד תורה בפנים תורתו מכרות עליו מבחוץ, ולשון בְּרַחֲבוֹת] איז נאָר אז מ'זאָל [לערנען] במקום "שמרחיבין" אותה^ט, [דהיינו] בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, [אָבער] אויף 'די גאָס' טאָר מען נישט.

כו

על כל פנים מצות "נר חנוכה" הוא מצוה כזה שצריך לעשותו בפרהסיא "מבחוץ",^י עין כי יש מעלה במצוה זו לעשות פירסומא ניסא

[על כל פנים נמצא כי] די איינציגע מצוה נר חנוכה, איז אַ מצוה צו טוהן אויף "די גאָס", בטפח הסמוך לחוץ, פאָר "פרסומי ניסא". פאָרוואָס? ווייל ס'איז אַ מעלה פאָר 'די' מצוה אז ס'זאָל זיין "פרסומי ניסא", אזוי האָבן די חכמינו ז"ל "איינגעזען", [ולכן] האָט מען דאָס געהייסן טון "בפרהסיא".

כז

והראיה לזה הוא ממעשה ראובן, שהוא חשב להסתיר מעשיו, ובאה התורה הקדושה ופירסמה אותו, והרי כי לפעמים טוב יותר שיהיה בפרסום. [ומזה סמכו חכמים לתקן כן בנר חנוכה שידליקו "מבחוץ"]

די ראייה איז פון ראובן'ען, ער האָט זיך 'געוואָלט' באַהאַלטן, און די 'תורה הקדושה' האָט אים 'אָזוי' מפרסם געוועזן, זעט מען דאָך אז ס'איז אַמאָל פאָרהאַנדן [ענין כזה לעשות המצוה בפרסום], האָט מען דאָס געלערנט ביי נר חנוכה אויך [שמזה סמכו חכמים ותיקנו שיהא בפרהסיא].

^י במועד קטן (טו). פעם אחד גזר רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק. מאי דרש, חמוקי ירכיך כמו חלאים, מה ירך בסתר, אף דברי תורה בסתר [פרש"י דכתיב בסיפיה דקרא מעשה ידי אמן, התורה מעשה אומנתו של הקב"ה]. יצא רבי חייא ושנה לשני בני אחיו בשוק, לרב ולרבה בר בר חנה. שמע רבי איקפד וכו', נהג נויפואת בנפשיה תלתין יומין. ביום תלתין שלח ליה וכו' אמר ליה מאי טעמא עבד מר הכי [דשני' בשוק]? אמר ליה, דכתיב חֲקֻמֹת בַּחוּץ תִּרְנֶה. אמר ליה, אם קרית לא שנית, ואם שנית לא שילשת, ואם שילשת לא פירשו לך. חֲקֻמֹת בַּחוּץ תִּרְנֶה, כדרכא, דאמר רבא כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרות עליו מבחוץ. והא כתיב (ישעי' מח, טו) לא מִרְאֵי בִסְטֵר דְּבִרְתִּי? ההוא ביומי דכלה [דרשה שהכל מצויין שם].

ועיין באורך בביאור דברי הגמרא אלו (עם דברי התנחומא דלהלן), בדברי יואל בחקוטי (עמוד שפ-שפכ, ועמוד שצח) ולסוכות (קהלת אות ז), ובס"ג שבת חוה"מ פסח תשכ"ג, ועוד.

^ט וכמו שמצינו במדרש תנחומא (בחוקותי סימן ג), אם בחקתי תלכו זה שאמר הכתוב חֲקֻמֹת בַּחוּץ תִּרְנֶה בְּרַחֲבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ [משלי א, כ]. שאל רבי שמואל בר נחמני את רבי יונתן ברכי אלעזר שהיה עומד בשוק, אמר לו שנה לי פרק אחד, אמר לו לך לבית הלימוד ואני אשנה לך שם, אמר לו, רבינו, לא כך למדתנו חֲקֻמֹת בַּחוּץ תִּרְנֶה, אמר ליה יודע אתה לקרות ואני אתה יודע לשנות, מהו חֲקֻמֹת בַּחוּץ תִּרְנֶה בחוצה של תורה וכו' שנאמר, חֲקֻמֹת בַּחוּץ תִּרְנֶה. בְּרַחֲבוֹת, מהו בְּרַחֲבוֹת, במקום שמרחיבין, והיכן מרחיבין לה, בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, לכך נאמר בְּרַחֲבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ.

כח

ואתי שפיר דברי המדרש פליאה, כי הא דנר חנוכה מצוה להניחו "בפתח ביתו מבחוץ", זה נלמד ממה שראובן הציל את יוסף, ועל זה רומז המשך הכתוב הדוֹדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ וְעַל פְּתָחֵינוּ כָּל מְנָדִים

[וימובן היטב דברי המדרש פליאה] **הַדּוֹדָאִים נָתְנוּ רֵיחַ זֶה רֹאוּבֵן 'שֶׁהֲצִיל' אֶת יוֹסֵף, ס'איז געווען אַן "הצלה" [וכמבואר בלשון הכתובים שבתורה, וממילא] פון דער מצוה איז געדרנגען, די תורה הקדושה האָט אים 'מפרסם' געווען אפילו ווען 'ער' האָט 'נישט געוואָלט', ממילא וְעַל פְּתָחֵינוּ כָּל מְנָדִים זֶה נר חנוכה שמניחה "בפתח" [ביתו מבחוץ]. פון דאָ [מענין ראובן] לערנט מען [אז] ס'איז פאַרהאַנגען אַמאָל, אַז ס'איז מער פרסומי ניסא מער כבוד שמים [כשהוא בפרהסיא], אַז ס'איז מער כבוד שמים אַזוי, איז בעסער [לעשות בדרך] פרסומי ניסא.**

[ולכן] האָט די תורה הקדושה 'מפרסם' געווען ראובן, ווייל ס'איז מער כבוד שמים אַז מ'דערציילט אַז ס'איז [כוונתו] לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבֻ אֶל אָבִיו, אַזוי ווי ס'איז געווען באמת. ווייל ער האָט 'געוואָלט' דער עיקר "מ'זאָל טוהן דעם רצון הבורא ברוך הוא", אויף אַזא אופן צי אויף אַזא אופן [בצנעה או בפרהסיא], וויאזוי מ'זעט ס'איז דער "רצון השם" ברוך הוא.²

כט

ברכת הקודש

דער אייבירשטער זאָל העלפן:

מ'זאָל די זכיה האָבן, מ'זאָל מיר זוכה זיין 'מקיים' צו זיין די תורה 'באמת'. מ'זאָל מיר באמת טאָקע 'וועלן', אַלץ נאָר 'וועלן' דעם כבוד שמים, וכבוד תורתו הקדושה. מ'זאָל זוכה זיין במהרה צו די ישועה שלימה, ולהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

² ועיין בדברי רבינו ליל ה' דחנוכה תש"כ שחזר על הבחינה שאמר בדרוש זה בביאור הצלת יוסף, והרחיב יותר בביאור הענין בכמה נקודות, ורבינו מוסיף שם עוד בחינה נוספת, שבאמת לא היה צריך ראובן לקחת את יוסף על כתיפו להוליכו אל אביו, כי הלא היה צריך דוקא להגיע למצרים להחיות לישראל לפליטה גדולה, אמנם לפי זה לכאורה מה היה הצורך שישליכו אותו אל הבור תחלה, ולמה לא אמר ראובן מיד שימכרוהו מיד וכמו שאמר יהודה אח"כ. אמנם התועלת בהשלכת הבור הוא שעי"ז שניצל מנחשים ועקרבים נתגלה גם לשאר השבטים שהוא צדיק יסוד עולם, ונמצא שמעשה הבור היה פרסומי ניסא ומהו ראו צדקתו של יוסף. ובוה ביאר רבינו ענין הסמיכות של המימרות דרב תנחום (שבת כב.) נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה וכו', ומאי דכתיב וְהַבּוֹר רָק אֵין בוּ מִיָּם, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. דעל ידי הצלתו מהנחשים ועקרבים נתפרסם הנס שלו. וכן בנר חנוכה יש ענין של פרסומא ניסא, ומה"ט פסולה בלמעלה מעשרים, משום שלא שלטא בה עינא ולא מתפרסמא ניסא.